

Adatok a Mosoni-síkság és a Szigetköz gyomflórájának ismeretéhez

PINKE Gyula

PATE, Növényteni Tanszék, Mosonmagyaróvár 9201 Mosonmagyaróvár, Vár 2.

Bevezetés

Hazánk területének jelentős része mezőgazdaságilag művelt ugyan, de a gyomvegetáció botanikai kutatása mégis háttérbe szorult az utóbbi évtizedekben. Ami nem is túl meglepő, hisz a jól ápolt, fajszegény monokultúrák egy botanikus számára sohasem vonzóak. A néhol még fellelhető extenzív parcellák viszont számtalan botanikai élményt nyújthatnak az arra vágóknak. Az általam 1993 óta kutatott tájegységekre nagyon rányomta bélyegét az intenzív nagyüzemi gazdálkodás. Csak elvétve lehet találkozni extenzív jellegű vetésekkel, s bár a jelenlegi mérsékeltebb vegyszerhasználat kedvező hatása a gyomnövényzetre, egyelőre inkább néhány agresszív faj még tömegesebb megjelenésével számolhatunk. Botanikai szempontból azok a területek igazán értékesek, melyek talán sosem voltak táblásítva és rajtuk már hosszú ideje külterjes vagy ahhoz közel álló gazdálkodás folyik. Néhány ilyen típusú szántó található Mosonmagyaróvár, Levél és Hegyeshalom környékén a Lajta jobbparti csatorna és a 10-es főút közepén. (Olyan megritkult fajok kerültek itt rendszeres feljegyzésre, mint az *Agrostemma githago* L., *Caucalis platycarpus* L. és *Centaurea cyanus* L. Az ilyen jellegű gyomok akár extenzív agrárrendszerekhez kötődő indikátor-fajokként is szolgálhatnak, bár sokkal célszerűbb lenne az indikátor-gyomasszociációk megállapítása, ami nagyban segítené a természetvédelmi szempontból fontos mezőgazdasági területek elterjedésének feltárását.) Ez a terület a Lajta csatornarendszerével és fás ligetivel, kis táblás mozaikjaival tájökölógiailag is viszonylag kedvező képet mutat. Ezért öröndetes, hogy a környezetileg érzékeny területek rendszerébe javasolt térségek (MÁRKUS - NAGY, 1995) egyikének peremét alkotja. Némileg fajokban gazdag gyomflórát felvonultató szántókkal rendelkeznek még a következő községek határai: Rajka, Máriakálnok, Dunaszentpál, Dunaszeg, Nagybajcs.

A legtöbb florisztikai adatot extenzív jellegű parcellákra, illetve azok szegélyére vonatkozik és ezeket kiegészítem nagyüzemi táblákon felvételezett fajokkal is. Elsősorban a ritka, szórványos és a szántóföldeken visszaszorult növények (PINKE 1995) elterjedési adatait közlöm, SOÓ (1964-1980) sorszámainak sorrendjében. Néhány más szerző korábbi florisztikai megfigyelésére, kiegészítésként szögletes zárójelben utalok.

Számos gyomfaj környékbeli előfordulási adata az utóbbi évtizedekben nem került megerősítésre. Ilyenek például: *Bromus secalimus* L., *Lolium remotum* SCHRANK, *Lolium temulentum* L., *Cuscuta epilinum* WEIHE, *Androsace elongata* L., *Androsace maxima* L., *Caucalis latifolia* L., *Scandix pecten-veneris* L., *Myagrum perfoliatum* L., *Papaver argemone* L. Sajnálattal említendő, hogy e növények egy része az intenzív gazdálkodási körülmények következtében feltehetőleg teljesen eltűnt a régió flórájából. DEININGER (1878) és PECK (1878) dolgozatai arról tanúskodnak, hogy a múlt században a térség szántóin még előfordult az azóta hazánkban kipusztult *Linaria arvensis* DESF. Valószínű, hogy a jövő évszázadra még tovább fog bővülni az eltűnt fajok jegyzéke. Mivel a gyomnövények is a biológiai sokféleség hordozói, megérdemelnék, hogy természetvédelmi szempontból is figyelmet szenteljünk rájuk.

Eredmények

9. *Nigella arvensis* L. Mosonmagyaróvár, Levél, Hegyeshalom, Máriakálnok, Lickópuszta, Horvátkimle, Bácsa. Tarlókon, nem gyakori.
15. *Consolida orientalis* (J.GAY.) SCHROED. Hegyeshalom: a víztorony környéki parcellákon, szálanként. A lelőhely a faj összefüggő hazai areáján (PRISZTER 1960) kívül csik. Lehetséges, hogy az állomány egykor kertekből kivadult egyedek leszármazottai. Németországban OESEAU (1991) számol be a faj nem átmeneti jellegű, ismeretlen eredetű, tömeges fellépéséről. Az intenzív mezőgazdasági művelés hatására az ország egyes részein nagyon megritkult, újabban terjedőben (FINTHA 1994).
56. *Ranunculus arvensis* L. Egykor közönséges. Mindössze három helyről ismerem: a mosonmagyaróvári „felüljárónál” és a szeméttelép környéki extenzív parcellákon, valamint Nagybajcs-Vámoszabadi határában. 1997-ben JÖRG HOFFMANN német botanikus Dunaszentpálon egy nagyüzemi őszi búzavetés szegélyében talált egy példányt.
69. *Adonis flammea* JACQ. Úgy látszik, hogy eltűnt a térség szántóiról. [PECK (1878) a múlt században Magyaróvár környékéről említi. Vas megyében csak

- múlt századi adatai ismertek (KOVÁCS és TAKÁCS 1997).] Mindössze egyetlen példányát találtam az épülő E 75-ös autópálya nyomvonalát kísérő gyomnövényzetben, a hegyeshalmi lejárónál.
70. *Adonis aestivalis* L. A Mosoni-síkságon és az egész Szigetközben előfordul, de csak szálanként, olykor kisebb foltokban, (néha nagyüzemi táblák szegélyén is).
381. *Vicia pannonica* CR. subsp. *striata* (M. B.) NYM. Mosonmagyaróvár: szeméttelép környékén, parlagon.
401. *Thymelaea passerina* COSS. et GERM. Hegyeshalom, Máriakálnok: Bordacs melletti extenzív parcellák tarlójában, csak néhány szál. [PECK 1878: Magyar-Óvár.]
478. *Anthriscus caucalis* M. B. Elvértve, útszéleken és szántószéleken.
483. *Torilis arvensis* (HUDS.) LINK. Levél, Hegyeshalom. Tarlókon.
486. *Caucalis platycarpus* L. Közép-Európában a meszes talajú gabonavetések egyik eltűnő karakterfaja! A Szigetközből hiányzik. A Moson-síkon Mosonmagyaróvár, Levél, Hegyeshalom extenzív szántóin előfordul, helyenként nagyobb számban. Ritkán a subsp. *muricata* BISCHOFF is fellelhető.
488. *Bifora radians* M. B. Mosonmagyaróvár, Levél, Hegyeshalom, Horvátkimle, Lébénymiklós, Sérnyősziget, Lipót, Dunaszeg, Vének.
493. *Bupleurum rotundifolium* L. A Lajta folyó Mosonmagyaróvár és Levél közti szakasza mentén egy fiatal erdőtelepítés rendszeresen bolygatott szegélyében, néhány kisebb csoportban. [PECK 1878: Magyar-Óvár.]
498. *Bupleurum affine* SADLER. Levél és Hegyeshalom környékén parlagon, kiszáradt öntözőcsatorna szegélyén, erdőszélen. Csak néhány egyed. **A Kisalföldre új!**
522. *Aethusa cynapium* L. subsp. *agrestis* (WALLR.) DOST. Többnyire csak szálanként. Kalászosokban, tarlókon, parlagokon.
546. *Sherardia arvensis* L. Rajka: lucernatábla. Máriakálnok, Sérnyősziget: gabonavetés, Lickópuszta: tarló. Csak néhány példány. [PECK 1878: Magyar-Óvár.]
561. *Galium spurium* L. subsp. *infestum* (W. et K.) JANCH. Mosonmagyaróvár határában, extenzív gabonavetésekben elvértve.
562. *Galium tricorutum* DANDY. Mosonmagyaróvár, Levél, Hegyeshalom, Rajka, Hédervár, Nagybjacs. Kalászosokban szálanként.
636. *Oxalis europaea* JORD. Szántókon olykor előfordul.
643. *Geranium sibiricum* L. Ásványróró (CZIMBER GY.): a falu belterületén terjedőben. [Hédervár: CSAPODY I. in: SOÓ 1980, in PRISZTER 1985. Hédervári Vadaspark (WERNER E., CSIBA L.) és a kimlei Novákiszleti-erdő: KEVEY és ALEXAY 1992.]
649. *Geranium pyrenaicum* BURM. f. Mosonmagyaróváron, és környékén a Lajta folyó töltésén néhány helyen. [WERNER 1990: szigetközi utak mentén említi.]
682. *Euphorbia falcata* L. Főként tarlókon sokfelé fellelhető.
685. *Euphorbia exigua* L. Tarlókon; az előző fajnál ritkább.
695. *Centaurium pulchellum* (SW.) DRUCE. Nedvesebb szántókon olykor előfordul.
696. *Blackstonia acuminata* (KOCH) DOM. Vámoszabadi-Nagybjacs határában, egy nedvesebb parcella tarlóján néhány példány. Mosonmagyaróvár: a régi „oroszbánya” környékén, iszapnövényzetben.
720. *Heliotropium europaeum* L. Hegyeshalom, Novákpuszta: kukoricavetések. Lipót: őszi búza, Lickópuszta: árpatarló.
728. *Asperugo procumbens* L. Mosonmagyaróvár, Lajtapuszta, Rajka, Horvátkimle, Győrújfalú. Szántók szélein és ruderáliákban.
735. *Lycopsis arvensis* L. Rajka: a szlovák határ közvetlen szomszédságában, egy lucernatáblában, számos egyed. Vörös listás faj!
752. *Lithospermum arvense* L. A vegyszerezetlen táblák szegélyében szálanként sokfelé megtalálható. Jelenleg újra felszaporodóban (CZIMBER 1992).
762. *Ajuga chamaepitys* (L.) SCHREB. Tarlókon nem ritka.
768. *Teucrium botrys* L. Egy lelőhelyét ismerem: Mosonmagyaróvár, a régi szovjet katonai lőtér mögött egy kisparcella tarlójában. [PECK (1878) a közeli Oroszvár (ma Szlovákia) környékéről említi.]
777. *Sideritis montana* L. Levél, Hegyeshalom. Csak néhány példány. Parlagokon.
778. *Nepeta cataria* L. Hegyeshalom. Üde gyomtársulásban.
789. *Galeopsis ladanum* L. subsp. *angustifolia* GAUD. Mosonmagyaróvár, Levél, Rajka, Hegyeshalom, Máriakálnok. Tarlóaszpektusban.
812. *Salvia aethiopsis* L. Mosonmagyaróvár: vasútállomás környékén. [Kunsziget határában a Mosoni-Duna töltésén, (WERNER E. szóbeli közlés). JEANPLONG (1965): Mosonszolnok, lucernavetésben.]
856. *Solanum luteum* MILL. Máriakálnok. Útszéli tarlón.
869. *Kickxia spuria* (L.) DUM. Tarlókon, kapáskultúrákban. Nem ritka.
870. *Kickxia elatine* (L.) DUM. Tarlókon, kapáskultúrákban. Viszonylag gyakori.
876. *Misopates orontium* (L.) RAF. Mosonmagyaróvár, Levél, Hegyeshalom, Rajka, Halászi, Horvátkimle, Lickópuszta, Máriakálnok, Sérnyősziget, Dunaszentpál. Szálanként, tarlókon.
877. *Chaenorhizum minus* (L.) LANGE. Viszonylag gyakori.
905. *Veronica triphyllos* L. Mosonmagyaróvár, Halászi, Máriakálnok.

906. *Veronica praecox* ALL. Mosonmagyaróvár, Levél, Máriakálnok.
997. *Erucastrum gallicum* SCHULZ. Szántókon, útszéleken többfelé előfordul.
1008. *Rapistrum perenne* (L.) ALL. Mosonmagyaróvár, Hegyeshalom. Parlagok, szántók.
1009. *Conringia orientalis* (L.) ANDRZ. Hegyeshalom. Az épülő E 75-ös autópálya építési területén, egy elsőéves parlagon számos egyed.
1019. *Coronopus squamatus* (FROSKL.) ASCH. Horvátkimle. Egy búzatábla sarkában, néhány példány.
1034. *Neslea paniculata* (L.) DESV. Mosonmagyaróvár, Levél, Hegyeshalom, Máriakálnok. Kalászosokban, elvétve.
- 1081.c *Chorispora tenella* (PALL.) DC. Máriakálnok: Bordacs melletti extenzív parcellákon. Őszi és tavaszi kalászosokban, olykor kukoricavetésben. Ez a harmadik hazai adata e ritka adventív fajnak. [POLGÁR (1941): Győr „Olajművek” et Dunap. vágányok.; CSAPODY (1962): Csillebérc.]

Chorispora tenella (Pall.) DC.
CSAPODY V. (1962) nyomán.

1082. *Hesperis tristis* L. Levél és Hegyeshalom között: a Lajta balparti csatorna töltésén. Albertkáz-mérpuszta: árokpartok. [WERNER (1990): Várbalog.]
1204. *Filago germanica* L. Levél, Hegyeshalom. Parlagokon, ritka.
1205. *Filago arvensis* L. Mosonmagyaróvár, Levél, Hegyeshalom. Parlagok, tarlók.

1241. *Anthemis cotula* L. Mosonmagyaróvár, Kisbodak, Dunaszentpál, Győrzámoly, Győrújfalú, Vének. Vetésekben szálanként, vagy kisebb foltokban.
1243. *Anthemis austriaca* JACQ. Mosonmagyaróvár, Levél, Hegyeshalom, Máriakálnok, Dunaszentpál, Dunaszeg vegyszerezetlen kalászos vetéseiben és parlagokon helyenként tömeges. Más települések környékén is előfordul, de többnyire csak szálanként.
1336. *Centaurea solstitialis* L. Hegyeshalom: a Lajta jobbparti csatorna töltéséről néhány helyen behatol a szántókra, parlagokra. Vörös listás faj! [Hegyeshalom: kavicsbánya környéke, WERNER E. szóbeli közlés. PECK (1878): Rajka.]
1337. *Centaurea cyanus* L. Mosonmagyaróvár, Levél, Hegyeshalom, Máriakálnok, Dunaszentpál, Dunaszeg, Nagybjacs, Bácsa. Csak vegyszerezetlen kisparcellákon, általában szálanként, olykor nagyobb egyszámúban is. [A múlt században még „Mosonymegye” első legjelentősebb gyomnövénye volt (DEININGER 1878).]
1404. *Crepis capillaris* (L.) WALLR. Mosonmagyaróvár, Levél, Hegyeshalom. Parlagok, útszélek.
1432. *Thesium arvense* HORVÁTOVSZKY. Mosonmagyaróvár, Levél. Parlagokon.
1433. *Thesium dollineri* MURB. Levél, Hegyeshalom. Parlagokon.
1438. *Agrostemma githago* L. Hajdan közös volt. [A múlt században „Mosonymegye” harmadik legjelentősebb gyomnövénye (DEININGER 1878).] Ország-szerte eltűnően (DANCSA 1991). A Szigetközből valószínűleg kipusztult (CZIMBER 1992). A Moson-síkon, Levél határában CZIMBER GY. és CSIBA L. 1990-ben talált 1-2 példányt. Én Mosonmagyaróvár, Levél és Hegyeshalom extenzív gabonavetéseiben számos helyen feljegyeztem, általában csak szálanként. A Szigetközből továbbra sincs előfordulási adat.
1442. *Melandrium noctiflorum* FR. Mosonmagyaróvár, Levél és Hegyeshalom extenzív szántóin viszonylag gyakori, olykor nagyobb egyszámúban. Ezenkívül még ismerem Rajka, Halászi, Máriakálnok, Horvátkimle, Hédervár, Püski, Dunaszentpál, Dunaszeg, Vének, Nagybjacs, Kisbjacs és Bácsa környékéről, de ezekre a területekre legfeljebb szálanként jellemző.
1456. *Silene dichotoma* EHRH. Hegyeshalom-Levél: a Lajta balparti csatorna közelében egy kiszáradt öntözőcsatorna medrében. Újrónafő: árokparton. [JEAN-PLONG (1965): Mosonszolnok, lucernavetésben.]
1465. *Vaccaria pyramidata* MEDIK. Levél, Hegyeshalom. Vegyszerezetlen kalászosokban.
1520. *Scleranthus annuus* L. Mosonmagyaróvár, Levél. Elvétve, parlagokon és vetésekben.
1574. *Amaranthus graecizans* L. Püski: kapáskultúrák.
1966. *Bromus squarrosus* L. Mosonmagyaróvár, Levél, Hegyeshalom. Parlagokon.
1991. *Vulpia myuros* (L.) C. C. GMEL. Mosonmagyaróvár, Hegyeshalom, Szögye. Parlagok, útszélek.

Közönetnyilvánítás

Köszönetem fejezem ki dr. Werner Nezahlaknak (Universität Erlangen), valamint dr. Nada Hulinanának és dr. Miško Plazibatnak (University of Zagreb) a *Chorispora tenella* faj meghatározásáért, valamint köszönet illeti azokat, kik terepbejárásaim során elkísértek: Brückner Dénes, Csiba László, Czimer Gyula, Hegedűs Zoltán, Litresits Imre, Pál Róbert, Werner Ervin.

Irodalom

- CZIMBER GY. (1992): A Szigetköz szegetális gyomvegetációja. Doktori értekezés, Mosonmagyaróvár.
- CSAPODY V. (1962): A *Chorispora tenella* (PALL.) DC. Magyarországon. - Botanikai Közlemények 49: 266-267.
- DANCZA I. (1991): A kispusztlóban lévő konkoly (*Agrostemma githago* L.) előfordulása Magyarországon. - Növényvédelem 28: 38-41.
- DENINGER I. (1878): Mosonmegye mező- és erdőgazdasági virányának általános átnézete. In: MAJOR P. (szerk.): Mosonmegye Monographiája. - M.-Óvár, pp.:144-158.
- FINTHA I. (1994): Az Észak-Alföld edényes flórája. - A KTM Természetvédelmi Hivatalának Tanulmánykötetei 1. TermészetBÚVÁR Alapítvány Kiadó, Bp.
- JEANPLONG J. (1965): Gyomcönözis vizsgálatok pillangós vetésekben Nyugat-Magyarországon. - Savaria (a Vas Megyei Múzeumok Értesítője) 3: 29-39.
- KEVEY B. - ALEXAY Z. (1992): Adatok a Szigetköz flórájához. - Acta Ovariensis 34: 29-37.
- KOVÁCS J. A. - TAKÁCS B. (1997): Vas megye edényes flórájának kritikai vonatkozásai. - Kiteibelia 2 (2): 220-225.
- MÁRKUS F. - NAGY SZ. (1995): A mezőgazdasági és természetvédelmi politika összehangolásának lehetőségei Magyarországon. Különös tekintettel a Környezetileg Érzékeny Területek rendszerének hazai bevezetésére. WWF-Füzetek, 10.
- OESAU, A. (1991): Auswirkungen intensiver Bewirtschaftungsmassnahmen auf die Zusammensetzung der Getreidewildkrautflora im Rheinhessischen Tafel- und Hügelland. - Fauna und Flora Rheinland-Pfalz 6: 299-334.
- PECK I. Á. (1878): A megye viránya. In: MAJOR P. (szerk.): Mosonmegye Monographiája. - M.-Óvár, p.: 42-68.
- PINKE GY. (1995): Kísérlet a botanikai szempontból értékes gyomnövényeink összeírására. - Acta Agronomica Óváriensis 37: 153-175.
- POLGÁR S. (1941): Győrmege flórája. - Botanikai közlemények 38: 201-352.
- PRISZTER SZ. (1960): Adventív gyomnövényeink terjedése. - A Keszthelyi Mezőgazdasági Akadémia Kiadványai 7. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, p.: 11.
- PRISZTER SZ. (1985): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve VII. - Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SOÓ R. (1964-1980): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve I-VI. - Akadémiai Kiadó, Budapest.
- WERNER E. (1990): A Felső-Szigetköz néhány botanikai értéke. - Mosonmagyaróvári Kossuth L. Gimn. Évk., p.: 20-29.

Summary

Data to the weed flora of Moson-plain and Szigetköz (NW-Hungary)

Gy. PINKE

The author shows his observations of five years concerning floristical data registered mainly in arable fields of Moson-plain and Szigetköz region of North-West Hungary. The most important data are the discovery of some retreating and rare weed species such as *Agrostemma githago* L., *Caucalis platycarpus* L., *Sherardia arvensis* L., *Lycopsis arvensis* L., *Vaccaria pyramidata* MEDIK., *Chorispora tenella* (PALL.) DC., *Centaurea solstitialis* L. etc. in extensive fields. Some species like *Bromus secalinus* L., *Cuscuta epilinum* WEIHE, *Scandix pecten-veneris* L. and *Myagrum perfoliatum* L. have probably disappeared from this region.